DE BONGARD

Tijdschrift

JAARGANG 31 NUMMER 2 Najaar 2019

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

" DE BONGARD "

Foto op de voorzijde van de omslag:

Vroedvrouwenschool Heerlen

Bron: @SHCLimburg

Dit periodiek is een kwartaaluitgave van Heemkundevereniging “De Bongard”.

© 2019 Heemkundevereniging “De Bongard”

www.debongard.nl

Gedrukt door: TM Design te Simpelveld

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
“DE BONGARD”
SIMPELVELD – BOCHOLTZ

JAARGANG 31 NUMMER 2 Najaar 2019

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

O.A. Reitz

Adres voor kopij en reacties:

**p/a De Baan 52,
6351BL Bocholtz**

ISSN 1383 – 9896

E-Mail:
debongard@hotmail.com

**SLUITINGSDATUM KOPIJ VOLGENDE PERIODIEK:
01 juli 2019**

INHOUDSOPGAVE

Thema	Auteur	Pag.
Inhoudsopgave	-	23
Voorwoord	R. Nieuwenhuizen	24
Oorlogsdagboeken in Duplo	H. Hermans	25

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van “De Bongard”. De kosten voor het **lidmaatschap van “De Bongard” bedragen € 14,= per jaar.**
Aanmelden voor een abonnement (lidmaatschap) kan op ons adres:
Secretariaat De Bongard, Postbus 21009, 6369 ZG Simpelveld of via onze website www.debongard.nl

Bankrek.: Rabobank nr. NL89RABO0115103406.

Voorwoord

Beste leden,

Later dan u van ons gewend bent ligt er dan toch weer een periodiek voor u. Zoals u via emailberichten of misschien via de website heeft kunnen zien hebben we de afgelopen tijd beslist niet stil gezeten maar het uitbrengen van een interessant en goed gevuld periodiek gaat niet altijd vanzelf. We hebben het al eerder opgemerkt, alle werkzaamheden bij de heemkundevereniging worden belangeloos gedaan door vrijwilligers. En soms komt er gewoon niet zoveel kopij binnen of heeft de samensteller van 'De Bongard' door omstandigheden even echt geen tijd. En heel soms gebeuren beide zaken tegelijkertijd…

Maar nu dan al die mooie en succesvolle activiteiten. In de lente hadden we de lezing van Luc Wolters over de Beatrixmijn, de wegkruisenwandeling in Bocholtz en, iets heel anders, een workshop vlaaien bakken door een bakker op de Corisberghoeve in Heerlen.
Daarna stond bijna alles in het teken van 75 jaar bevrijding. We hadden de rondleiding, '75 jaar bevrijding, een andere kijk op Aken', en op 30 augustus een geslaagde en goed bezochte boekpresentatie 'Houd moed! '. Een prachtig boek met levensschetsen van lokale slachtoffers van WOII, maar onder meer ook met hoofdstukken over NSB'ers en SS'ers, de Slag om Aken en een analyse van Duitse oorlogsdoden 1944. Dit boek is uitgegeven door De Bongard. Op 14 en 15 september waren de bevrijdings-concerten in Simpelveld en Bocholtz en op 16 en 17 september wandelingen langs plekken in Simpelveld en Bocholtz met een oorlogsverhaal. Al deze activiteiten werden breed gewaardeerd en goed bezocht.

Helaas is er niet alleen goed nieuws te melden. Zoals u hier hebt kunnen volgen kampt onze vereniging nog steeds met een vochtige en te krappe ruimte voor bieb en archief. De eerste keer dat ik hieraan aandacht besteedde was in het voorwoord in oktober 2017 dus 2 jaar geleden.
In die twee jaar hebben we meerdere opties onderzocht en één daarvan ook tijdens een ledenvergadering voorgelegd aan onze leden. Helaas was de door de woningbouwvereniging aangeboden –fraaie- ruimte in Bocholtz voor ons niet duurzaam te financieren. Zelfs niet met wat extra financiering door de gemeente in ruil voor 'diensten': het openhouden van de ‘Romeinen tentoonstelling' in de oude bibliotheek. De financiering was niet toereikend en de verlangde diensten zouden een onverantwoord beslag leggen op nog te vinden vrijwilligers. Dat was het oordeel van de leden en dat vond ook het bestuur.
Helaas zijn daarmee de gekende alternatieven uitgeput. Wel was er nog een ruimte in op de Boor, een prima optie. Helaas wil het college voor deze ruimte een nog hogere vierkante meter prijs dan het toenmalige aanbod van de woningbouwvereniging.
Jammer, dat voor de heemkundevereniging, een vrijwilligersorganisatie zonder commerciële doelstellingen letterlijk geen plek is in de gemeente Simpelveld. Maar uiteraard zitten wij niet bij de pakken neer en wij Houden Moed! En wij rekenen daarbij op uw steun.
En kom op gemeente, laat eens zien dat de heemkundevereniging en haar rol in de gemeenschap u iets waard is! Zie bijvoorbeeld: de mooi vormgegeven nieuwe uitgave –ook digitaal- van de ZumBó Diksiejoneer is aanstaande!

Programma voor de komende maanden en meer informatie over de activiteiten van De Bongard zijn terug te vinden op onze website: www.debongard.nl
Namens het bestuur: Rob Nieuwenhuizen Contact: DeBongard@hotmail.com

Oorlogsdagboeken in Duplo

Door: Hans Hermans

Waarover praten we als wij het in ons Mergellandje over oorlogen en represailles praten?! Te veel om op te noemen, hier ligt immers een kolossale berg aan cultuurhistorisch erfgoed. Andere regio's hebben dat in meerdere of mindere mate ook meegemaakt. Daarom voor de duidelijkheid eerst een korte proloog. In 1813, pas twee eeuwen geleden, wordt Limburg bevrijd door Russische en Pruisische armeeën en verdrijven Napoleon. In 1815 ontstaat naar aanleiding van het Weense Congres o.a. het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Tussen 1830 en 1839 woedt hier de Belgische Opstand en behoren wij tot het volk der Belgen. In 1839 valt Oostelijk Limburg als hertogdom aan het Koninkrijk der Nederlanden en is tot 1866 tevens Lid van de Duitse Bond. Zonder Napoleon was er geen Weens Congres, zonder WO I geen WO II. Als er iets gebeurt en daar iets anders voor in de plaatst komt noemen wij dat oorzaak en gevolg. De woorden 'daardoor', 'doordat' en 'hoe komt dat' zullen wij in dit bestek vaker tegen komen.

Inleiding

Ik prijs mij gelukkig dat ik in Parc Imstenrade regelmatig zowel geschoold, partieel wetenschappelijke als compleet autodidactisch mensen tegen het lijf loop. Bij goed weer keuvelen wij in de tuin op een bank. In een ander geval zien we elkaar in de Orangerie, in La Valeur, in Rendez-vous en/of bij De Barbier. Niet zelden praten wij senioren over de Tweede Wereldoorlog, die bij velen onder ons verankerd zit in het geheugen. Veel mensen hebben de verschrikkingen van die wereldbrand aan den lijve ondervonden. Mijn vader bijvoorbeeld (1905- 1983) werd reeds op 10 mei 1940, op de eerste dag van de Duitse "Einmarsch", bij grenspaal 201 uit zijn schuttersputje gehaald en een dag later op transport naar Neubrandenburg (Ostpreußen) gesteld. Daar werkte hij aanvankelijk in een steengroeve en later, wegens goed gedrag, in de kampkeuken… [1]

Communiefeest in de kelder

Daarmee was de oorlog voor ons niet afgelopen, ik herinneren mij als de dag van gisteren mijn eerste Heilige Communie. Ons gezin heeft toen een halve nacht in de kolenkelder geschuild. Ook de nacht van dinsdag 11 april 1944 toen zo'n 350 geallieerde vliegtuigen met meer dan 47.000 detonatie-, fosfor- en brandbommen Aken bombardeerden, waarbij 1525 mensen om het leven kwamen. Die dramatische nacht werd ook het woonhuis van mijn oma (1872-1944) aan de Kerkstraat 14 te Vaals getroffen en stond in lichterlaaie. Oma die vanuit de tweede verdieping uit het raam sprong raakte ernstig gewond en overleed later. Ook de werkplek van mijn vader, een koffiebranderij in Lemiers-Vaals, brandde die nacht af tot op de fundamenten. [2]

Dagboek Vroedvrouwenschool

Daadwerkelijk had ik geen ambities om nog een keer over die afschuwelijke tijd te schrijven, totdat ik medio mei 2019 in Parc Imstenrade met Pierre Verkoijen in contact kwam. Die aimabele man kwam toevallig een dagboek tegen dat in 1944, o.a. tijdens de bange dagen van bezetting en bevrijding, geschreven werd door Leny Lonis, administratrice op de Vroedvrouwenschool te Imstenrade-Heerlen. Magdalena Maria Lonis, roepnaam Leny werd op 24 mei 1907 geboren te Amsterdam en overleed te Heerlen op 9 augustus 1993. Leny stuurde het dagboek aan haar ouders in Amsterdam doch de ouders van Leny en haar zus Joop waren inmiddels naar Ans, de oudste zus van Leny vertrokken, die met haar man Evert in

De vroedvrouwenschool in 1934

West-Friesland (Noord-Holland) woonde. Dit vanwege de voedselvoorziening in Amsterdam. Zus Joop, lerares aan de Huishoudschool in Heerlen was met zomerverlof bij haar ouders, toen ze vanwege oorlogsomstandigheden niet kon terugkeren naar Heerlen. Het is niet bekend wanneer het geschrift de familie kon bereiken. [10]

Oorzaken en gevolgen

Nu zouden wij meteen met de WO II kunnen beginnen ware het niet dat eerdere rampzalige gebeurtenissen die hiertoe gevoerd hebben in geen geval vergeten mogen worden. Het is bekend dat Pruisen en Oostenrijk in het begin van de 20e eeuw twee grandioze keizerrijken waren waar het absolutisme hoogtij vierde. Daar triomfeerde een absolute macht waar de angstige wereldbevolking tegenop keek. De Gallische haan (Frankrijk) had weliswaar veel veren verloren doch de dreiging van een wereldbrand was nog steeds aanwezig.

De “haan” voelde zich sterk genoeg om met de “adelaars” een appeltje te schillen. Adelaar Pruisen liet zijn blik op Afrika vallen en hield daarbij het Verenigd Koninkrijk nauwlettend in de gaten. Door de moord op Frans Ferdinand van Oostenrijk en zijn eega (te Sarajevo) liep de emmer over en dat was mede aanleiding tot het uitbreken van WO I. Oostenrijk-Hongarije was woedend, ging niet akkoord met de pourparlers en verklaarde op 28 juli 1914 de oorlog aan Servië. Ondertussen tekende Servië een verdrag met Rusland en er waren duidelijke conventies met het Frans-Russische bondgenootschap, ook met Engeland en Ierland, er was sprake van de “Triple Entente”. Sprak men over de “Triple Alliantie”, dan bedoelde men Pruisen, Oostenrijk-Hongarije en het Koninkrijk Italië. Ook had Pruisen een verdrag met het Ottomaanse Rijk gesloten zeer tegen de zin van Griekenland. Tientallen andere imperia en koninkrijken, waaronder het koninkrijk der Nederlanden, wensten geen keuze te maken en keken tentatief de kat uit de boom.

Het landje aan de Zuiderzee was om evidente redenen ‘zogeheten’ neutraal en er waren voldoende denkramen. Nederland leverde goederen waaronder wapentuig aan bevriende en soms ook aan minder goed bevriende naties. Zo lang de koopwaar goed geld opleverde was er geen vuiltje aan de lucht. Nederland vond het schandalig dat het Verenigd Koninkrijk onze handelsvloot confisqueerde en onze schepen gebruikte voor geallieerde krijgsdoeleinden. Maar er zaten nog andere blauw-aderig addertje onder het gras. Ons ambtenarenapparaat, ons opperbevel en ons koningshuis hadden banden met Pruisen. Dat Nederland een gruwelijke hekel aan Groot-Brittannië had mag bekend zijn. Engeland was immers van plan onze overzeese gebiedsdelen in te palmen. [11]

Familiebanden

Er waren voor Nederland meer redenen om niet in zee te gaan met de Triple Entente. Denken wij aan onze majestueuze verknochtheid met het Oranjehuis met zijn kabeldikke Duitse genetische banden. Duiken we niet te ver in onze Vaderlandse Geschiedenis want Willem-Batavus, de vader van onze eerste vorst, trouwde met Friederike von Pruisen. Koning Willem II huwde met Friederike-Louise von Pruisen, Koning Willem III huwde met Sophia von Württemberg en later met koningin Emma von Waldeck-Pyrmont. Koningin Wilhelmina trouwde met Hendrik von Mecklenburg-Schwerin. Hun dochter Juliana trouwde met prins Bernhard zur Lippe-Biesterfeld. Uit hun verbintenis kwam het huwelijk van dochter koningin Beatrix met Claus von Amsberg. Wij merken duidelijk dat in de loop van jaren veel Duitse disciplines een apparent stekje op de Oranjeboom vonden. (12)

Nederland neutraal

Soms waren er door witte-, meer nog door zwarte ruilhandel economische voordelen en kregen wij aardappelen en brandstof. Let wel, niemand mocht aan ons volksvoedsel “kruimig Krieltje nummer één” komen, zodat in 1915 in Nederland aardappelen op de bon kwamen. Toen de Eigenheimer, de allerheiligste onder de piepers, van de markt verdween leidde dat tot revolte. De zogeheten “aardappeloproer” van 1917 herinnert o.a. aan die tijd. Onze neutraliteit had affreuze gevolgen, België stroomde leeg en duizenden uitgewekenen leefden en/of stierven in Nederlandse kampen. Het duurde een hele tijd voordat de gemeente Heerlen op het historisch kerkhof aan de Akerstraat een imposant monument plaatste. [5]

Opperbevelhebber Snijders

Nederlands hoogste stafofficier generaal Cor Snijders stak het nooit onder stoelen of banken dat Pruisen WO 1 zou winnen. Wie was Snijders en wie waren zijn amices? Omdat refererende jaartallen soms heel handig zijn hier leeftijden van belangrijke figuren die het toen voor het zeggen hadden, maar in 1918 gelukkig geen gelijk kregen. Bij het einde van WO 1 was Snijders 66 jaar. Wilhelm II (ex-keizer) was in 1918 59 jaar, Paus Pius XII, een adept van Wilhelm, was 42 jaar en hij hield Wilhelm II een hand boven het hoofd. Onze regerende vorstin Wilhelmina van Oranje-Nassau, die in 1918 pas 38 jaar was, had genetische betrekkingen met de Huizen Pruisen, Schwaben-Hohenzollern en Brandenburg. Wilhelmina was gehuwd met Hendrik von Mecklenburg. [6 en 13]

Met de botte zeis

Niet alleen Pruisische, ook Nederlandse en Oostenrijkse bevelhebbers bezochten de keizerlijke militaire academie in Berlijn. Werden zij daar geïndoctrineerd en werden op de hoogte gesteld van een toekomstige oorlog? De Pruisische stafofficier Von Schlieffen stelde voor om Frankrijk te veroveren, maar dan zouden Nederland en België van de kaart geveegd moeten worden. De generaal hield een grote zeis bij de hand en maakte duidelijk hoe hij te werk zou gaan. Zover is het niet gekomen want Alfred von Schlieffen overleed in 1913 en werd opgevolgd door Helmut von Moltke.

Generaal von Moltke wilde Nederland te vriend houden en had geen vertrouwen in de zeis. België voelde onraad en werkte aan plannen in hun Grand Quartier Général. Het leger telde 117.000 manschappen i.c. zes divisies. België hield er rekening mee dat het door Pruisen en misschien ook door Frankrijk aangevallen zou worden… Men nam het zekere voor het onzekere en er werden ook Belgische vuurmonden op ’s-Gravenhage gericht. [5 en 14]

1918 Gröner en Van Heutsz

Op 9 november 1918 vertoefde Wilhelm II in het hoofdkwartier te Spa samen met hoge Pruisische- en Nederlandse officieren die elkaar nauwelijks kenden. De Duitse chef-staf tevens generaal kwartiermeester Wilhelm Gröner vroeg zich af wie toch die bejaarde hectische Hollander is die hem voortdurend voor de voeten liep. Het was niemand minder dan de wrede imperialist Johannes van Heutsz. Voor België zou het een kleine moeite zijn geweest om in te grijpen maar Wilhelm vertrok zonder moeite met een stoet auto’s naar Eijsden om van daaruit met een Nederlandse trein naar Nederland te vluchten. Achteraf blijkt dat koningin Wilhelmina, die steeds beweerde niets met vluchtactie te maken te hebben, op 10 november de koninklijke trein stuurde. Zij was natuurlijk op de hoogte van het feit dat bij een aanstaande Duitse capitulatie keizer Wilhelm II, die zij liefdevol Onkel Willy noemde, toestemming zou krijgen om in Nederland asiel aan te vragen. In Eijsden werd het gezelschap door een Nederlandse sergeant aangehouden en Wilhelmina zat met de handen in heur haar want die brave grenswachter wist van niets… En Nederlandse officieren? Die hadden een dergelijke vertoning nooit eerder gezien want hier moest de indruk gevestigd worden dat de keizer in Nederland niet welkom zou zijn en de actie werd uiteraard van hogerhand in de doofpot gestopt. Ook later toen Wilhelmina op jaren was verbaasde zij zich over de opzet van de vorstelijke reis en kon zich niet herinneren aan haar vakanties bij Onkel Willy in Berlijn. [6 en 12]

Interbellum en koude Vrede

De ellende verbonden aan WO II kunnen wij alleen begrijpen door intensief kennis te nemen met WO I die nog steeds de “Grote Oorlog” wordt genoemd, die van 1914 tot 1918 duurde en waarbij meer dan 17 miljoen mensen om het leven kwamen. Het interbellum was van korte duur, in veel landen begon in 1940 de Tweede Wereldoorlog. Deze bondige aanloop is noodzakelijk omdat WO II zonder WO I niet logisch zou zijn geweest. Toch was er een groot verschil: In WO II gaf Nederland er de voorkeur aan de kant van de geallieerden te kiezen want aan de nazi’s had ons koningshuis een gruwelijke hekel. [5 en 6]

Fall Gelb en operatie Overlord

Over WO II werden veel boeken geschreven, daarom beperken we ons hier uitsluitend tot belangrijke feiten en beginnen met 10 mei 1940, een voor ons markante datum. Duitsland zat na WO I met een torenhoge schuldenlast en zou nooit en te nimmer aan zijn verplichtingen kunnen voldoen. Nazi-Duitsland zou een aanvallende rol gaan spelen en met de operatie ‘’Fall Gelb” werden Luxemburgse, Belgische- en Nederlandse legers onder de voet gelopen. Terwijl het Nederlands opperbevel aan de onderhandelingstafel zat gooide nazi-Duitsland een massa bommen op Rotterdam. Dat was de eerste smerige streek van de nazi’s en er zouden nog veel schandalige gebeurtenissen volgen. Nederland. De Nederlandse opperbevelhebber Henri Winkelman tekende de capitulatie. [6]

Operatie Overlord 6 juni 1944

Die term werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door de westerse geallieerden gebruikt als codenaam voor de bevrijding van het westen van Frankrijk in de door Duitsland bezette gebieden. Die immense raid begon op 6 juni 1944 met de grootste amfibische invasie in de maritieme historie. In het oosten van Europa leden de nazi’s grote verliezen en zouden de Amerikanen later gekomen zijn

dan hadden de Russen ons moeten' bevrijden'. [6]

Het is nu 75 jaar geleden dat de geallieerden landden op de Normandische stranden en zo de bevrijding van West-Europa in gang zetten. Generaal Eisenhower verklaart dat de geallieerde opmars niet mislukken kan. Maar dat was bluf. Ondanks de goede planning en de vele oefeningen was D-day een riskante operatie.

Voor senioren van nu is die dag een begrip want vrijwel iedereen volgt op de landkaart de verrichtingen van de geallieerden. Er is dan sprake van "Overlord", maar de benamingen 'H-hour' en 'D-day' worden eveneens gebruikt. "H" stond voor hour en "D" voor day. Om het nog ingewikkelder te maken worden ook termen zoals 'Decision Day ' (Beslissingsdag) en 'Disembarcation Day' (Ontschepingsdag) genoemd. [6]

Dagboek Leny Lonis

In deze context moeten we het dagboek van Leny Lonis plaatsen. De oorlog duurt vier lange jaren, klaarblijkelijk is september 1944 voor Leny Lonis de belangrijkste maand.

Nadat de heer Pierre Verkoijen op 21 mei 2019 in Rotterdam haar kostbaar dagboek ontdekt stuurt hij het manuscript als Word bestand via de heer Louis Dumoulin aan mij. Voor de goede orde volgen nu de relevante documenten, waarbij gebruikt wordt gemaakt van de toen gebruikelijke spelling. Let wel: Dit is een bilaterale kalender. [10]

April 1944 dagboek memoriaal

Naar aanleiding van uw gesprek met de heer Verkoijen, stuur ik u hierbij het door mij gemaakte Word bestand van de brief van Leny Lonis aan haar ouders. Een dochter van haar zus Ans kwam dit vorig jaar tegen bij haar verhuizing. Omdat ze Pierre en mij goed kent en omdat Pierre op Parc Imstenrade woont, heeft ze hem de brief ter hand gesteld. Voor verdere vragen kunt u zich wenden tot Pierre Verkoijen.

Met vriendelijke groet

Louis Dumoulin [15 mei 2019) [10]

De Schienenbus bij de grensovergang

Memoriaal en calendarium

Nadat wij kennis namen van het dagboek “Memoriaal september 1944” van Leny Lonis verdiepen wij ons nu in synchrone historische feiten aan de hand van relevante en recente literatuur. Het komt vaker voor dat gebeurtenissen, ofschoon zij plaats vinden in een gemeenschappelijk tijdvak, een andere explicatie nodig hebben. Denken wij b.v. aan de Tachtigjarige Oorlog gezien vanuit katholieke en/of calvinistische optiek. Dat Leny Lonis soms een andere inzie heeft is vrij logisch want zij was in september 1944 niet van alle feiten op de hoogte. Daarom nu “Calendarium september 1944”, waar Leny er de voorkeur aan gaf haar dagboek in verleden tijd (imparfait) te schrijven. Ik geeft hier de voorkeur aan “Presens historicum”. (Historische tegenwoordige tijd of indicatieve aanduidende tijd. [15] [16]. We merken dat sommige plaatsnamen twee keer gebruikt worden, b.v. bij tweevoudige belegeringen, maar ook als twee divisies gelijktijdig actief zijn.

Dagboek “Memoriaal september 1944”

van Leny Lonis

Vroedvrouwenschool 1 September 1944

Lieve Paps, Mams, Joop, Ans en Evert,

Natuurlijk zullen jullie heel graag willen weten, hoe het ons in deze Septembermaand gegaan is. Daarom heb ik geprobeerd van dag tot dag de gebeurtenissen zoo’n beetje op te schrijven. Ook voor mijzelf, want er gebeurt zooveel, dat je het niet kunt onthouden en ook alles door elkaar haalt. Bovendien moet ik er steeds aan denken, dat jullie wel ongerust over Heerlen zult zijn. Iedere dag luister ik naar de radio, doch helaas er wordt nog steeds niets gemeld, dat jullie gerust kan stellen en er is ook geen enkele manier om jullie een en ander te laten weten. Dus ben ik in onrust, dat jullie in onrust zullen zijn. Kun je er nog bij met je petje! Ik ben van plan deze brief zoo spoedig als er weer normaal verkeer mogelijk is op te zenden. Dus tot dan!

Vanmorgen om ongeveer 11 uur vernamen wij, dat er Duitsche troepen op weg naar Heerlen gesignaleerd waren. Het bleken terugtrekkende troepen te zijn.

Calendarium september 1944

Zondag 1 september 1944

Er is onvoorstelbaar veel voedsel en brandstof nodig; de geallieerde legers zien de voorraden zinken, zodat de opmars voor korte tijd gestaakt moet worden.

Ten koste van alles wil Churchill doorstoten naar Duitsland en aarzelt niet om schurkenstreken in overweging te nemen. Hij weet dat Vaals kort bij de bilaterale grens ligt en dat brandbommen op Aken gevaar zullen opleveren voor de eigen bevolking. Misdadig is ook zijn plan om boven Aken vergif uit te strooien en hij is zich terdege bewust van het feiten dat dan in Vaals en Aken duizenden mensen om het leven zullen komen.

Ook heeft Churchill plannen om Duitsland te ‘bombarderen’ met veekoekjes die geïnjecteerd zijn met de antraxbacterie. Daarmee zouden mens en vee dan vergiftigd moeten worden. Regeringsdocumenten met de naam ‘Operatie Vegetariër’ bestaan nog steeds. De duivelse recepten zijn op het Schotse eiland Gruinard getest.

Zaterdag 2 september 1944

Ook te Heerlerbaan inkwartiering in de huizen, scholen en patronaat. Ook in de bosschen rond de Vroedvrouwenschool zijn soldaten. Zoo als te doen gebruikelijk wordt alles natuurlijk verdekt opgesteld. Er worden telefoonkabels gelegd. De soldaten zeggen, dat ze een week blijven en vertellen, dat ze van Reims komen. Daar we kortgeleden hadden vernomen, dat Reims gevallen was, was dit blijkbaar het op de vlucht geslagen leger. Het spoorwegverkeer zou reeds in de war zijn. Op de Huishoudschool is de vakantie verlengd. Vanmorgen nog maar even opgebeld, om een boodschap naar huis door te geven (dit moet als ijlgesprek, d.w.z. vijfdubbel tarief).

In deze dagen doen hardnekkige geruchten de ronde, dat de meisjes tusschen 17 en 25 jaar opgepikt zullen worden om te werken in de grotten te Valkenburg. (Daar zouden de Philipsfabrieken zalen hebben ingericht, voor de vervaardiging van onderdelen voor de V1.) Het bericht gaat zelfs rond, dat Monseigneur Lemmens de meisjes heeft ontheven van de plicht tot het bijwonen van de Zondagsche H. Mis.

Zaterdag 2 september 1944

Via de illegale radio vernemen wij dat de bevrijding van Nederland op kort termijn wordt verwacht en dat het nazileger volledig is ingestort.

Zondag 3 September 1944

De troepen blijven trekken. Er wordt gemompeld, dat de grens gesloten is en dat ze bij de Locht de grens niet over mogen.

Zondag 3 september 1944

Radio Oranje deelt mede dat Prins Bernard benoemd is tot opperbevelhebber van de Nederlandse strijdkrachten en onder direct commando van generaal Eisenhower staat.

Maandag 4 September 1944

Er wordt gesproken over de val van Luik. Naderhand blijkt dit echter nog niet waar te zijn

De gevechten duurden het langst in de Zwinstreek en in de polderstreek tussen West-Vlaanderen en Zeeland.

Intussen poogde Hitler het tij alsnog in zijn voordeel te doen keren door de massale inzet van zogeheten "Vergeldings-" of V-wapens (V1, V2) vanaf juli 1944.

Een SS-officier verschijnt op de

Maandag 4 september 1944

Antwerpen is bevrijd, de Belgische Bevrijdingsbrigade marcheert door Brussel. Dat leger heeft de invasie van Normandië tot hier meegemaakt. SS-nazigeneraal Reinhard krijgt van Hitler opdracht om met hand en tand het Albertkanaal te verdedigen. Daarbij krijgt hij de beschikking over een bataljon Landstorm van de Nederlandse SS. Hij komt niet verder want de wegen zijn verstopt door terugtrekkende Duitse colonnes. Ontzettend jammer dat Engelse troepen door brandstofgebrek niet verder kunnen komen. Het offensief loopt aan alle kanten vast.

Vroedvrouwenschool en vraagt naar Dr. Lubbers. Hij wil op de school een lazaret inrichten. Dr. Lubbers poeiert hem af met hem te vertellen, dat zoo juist het bericht is doorgekomen, dat Luik is gevallen en zegt: “Gooi mij voor die twee dagen (dat jullie nog hier zijn) nu hier niet de heele boel in de war.” De officier repliceert met de opmerking: “Aber das ist nicht möglich, ich habe noch nichts davon gehört“. Maar zet zijn lazaretplan gelukkig toch niet door! Dit is deze week wel de derde keer, dat gevaar voor inkwartiering enz. bezworen wordt.

Dinsdag 5 September 1944

Er gaan geruchten, dat het saldo van de Amsterdamsche Bank door de Duitschers is gevorderd. Een lid van de Directie van de Rotterdamsche Bank zou kans hebben gezien, nog bijtijds met de sleutel van de kluis te ontsnappen.

Woensdag 6 September 1944

Alle mannen tusschen de 17 en 55 jaar worden opgeroepen om zich te komen melden. Onder bedreiging van strafmaatregelen. Het spoorwegpersoneel is in staking. De enkele treinen die nog rijden worden bij voortduring beschoten. De magazijnen van de diverse mijnen worden door de Duitschers volkomen leeggestolen.

Yankees hebben de indruk dat de Brit Montgomery onvoldoende medewerking verleent. Zijn leger bevindt zich op 4 september 1944 in Diest en kan nu het Albertkanaal over steken. Ook het feit dat Montgomery op 1 september tot veldmaarschalk bevorderd wordt, zet geen zoden aan de dijk. Duitse weerstand is er niet en er is onvoldoende brandstof. Omdat de Engelsen te traag zijn krijgen Duitse troepen in twee dagen voldoende tijd de om in recordtempo een verdedigingslinie op te bouwen.

Ziekenhuispatiënten in Aken worden verplaatst naar ziekenhuizen in Gummersbach.

Amerikaanse onderdelen veroveren met succes havens in Antwerpen maar Engelsen beschikken over onvoldoende middelen om door te stoten naar Woensdrecht.

Dinsdag 5 september 1944

De dag staat in Nederland bekend als ‘Dolle Dinsdag’. Een radiobericht verspreidt het bericht dat geallieerde legers Breda bevrijd hebben. NSB’ers en andere moffenvrienden slaan op de vlucht zodat de NS extra treinen moet inzetten. Een dag later blijkt dat Engelse troepen nu pas het Albertkanaal bereikt hebben. Amerikanen zijn van plan om tussen Maastricht en Aken een Airborne-divisie te droppen (Operatie Linnet II) maar de Britten weigeren om mee te werken.

Woensdag 6 september 1944

In september 1944 wordt het grootste deel van België van Duitse troepen bevrijd. Er wordt beweerd dat de eerste Engelse stoottroepen Breda bereikt hebben. (Opmerking h5; Breda werd pas op 29 oktober bevrijd.)

Donderdag 7 September 1944

Er gaan geruchten dat de Edah, de Coöp, “Ons Dagelijks Brood” enz. geplunderd zouden zijn. Naderhand blijkt, dat de Wehrmacht beslag heeft gelegd op de voorraden en een gedeelte heeft weggehaald.

Vrijdag 8 September

Naar Heerlen om te zien of er nog levensmiddelen te krijgen zijn. Bij de Edah lukt een en ander. Na vanuit het politiebureau opgebeld te hebben, dat de gekochte goederen zoo spoedig mogelijk afgehaald moesten worden (in verband met eventuele inbeslagneming), was het moeilijkste deel achter de rug. Het telefoneeren op het politiebureau op zich was al een tour, daar ik zoo maar zonder meer niet werd toegelaten en achter een stevig traliewerk, dat aan de binnenkant achter de deur was bevestigd, eerst de noodige inlichtingen moest verstrekken. Nadat mijn verhaal als voldoende geloofwaardig was bevonden, werd met veel gerinkel van sleutels het hekwerk ontsloten!. Na bij de slagers geconfereerd te hebben over leveranties van vleesch en bij de Melkcentrale over boter en melk, was de voedselpositie van Hooghees (Imstenrade) voor eenige weken veilig gesteld.

‘s Middags komt onder alles veilig binnen en onder dit “alles” zijn zoowel de goederen die vervoerd moeten worden, als de mannen, die de goederen vervoerden, begrepen.

Zaterdag 9 September 1944

Gisteren waren er reeds geruchten van overvallen op politiebureaux. Vandaag blijkt, dat het geheele politieapparaat, daaronder begrepen de marechaussée, met geweld ontwapend is, d.w.z. de SS kwam met geweer in aanslag het politiebureau binnen en ontwapende de daarin aanwezige politiemannen en nam alle beschikbare wapens mee. Vandaag worden er bovendien razzia’s op de mannen en de jongens gehouden. De trams worden door de SS aangehouden en de daarin aanwezige mannen worden, indien zij niet al te oud zijn,

Donderdag 7 september 1944

In het dal van de Vesder wordt Verviers bevrijd. Helaas is er gebrek aan benzine zodat “Hickory” over slechte wegen grote stukken te voet moeten afleggen.

Vrijdag 8 september 1944

Amerikaanse troepen bevrijden Hasselt en trekken het Albertkanaal over. Op een oude landkaart ziet de commandant dat zijn onderdeel zich in Veldwezelt (België) bevindt. Ongemerkt heeft men de bilaterale grens overschreden en worden er plannen gemaakt om een bruggenhoofd bij de Maas westelijk van Maastricht te slaan.

bijvoorbeeld boven de 70, gedwongen om mede te werken aan graafwerk voor stellingen enz.

Het externe personeel van de administratie blijft intern, daar de toestand te precair schijnt om steeds van Heerlen te komen.

's Middags tijgen Mien Consten en ik naar de stad, om te zien of er nog zuurstof te krijgen is. We slagen tenslotte in het ziekenhuis. Behoeven echter de cylinder niet zelf de berg op te sjouwen, daar het geval door de ziekenauto gebracht wordt. Gelukkig! Want we hadden een vermoeiende middag achter de rug, door nogmaals bij de Edah langs te gaan, overigens op verzoek van den heer Zijlstra, die liever ons alle voorraden verkocht dan ze naar Duitschland te laten slepen. Een partijtje werd bij Consten opgeslagen, waar ze door leerlingen vr. vr. gehaald werd. We gingen toen zoeken en sloopen ongeveer over de Zandweg, waar we tenslotte in de tuin van Grond dekking zochten. Tot Paula Larsen ons vertelde, dat ze de wagen al om kwart over acht had zien binnen rijden! Toen de weg terug! Om kwart voor negen waren we zonder kleerscheuren en zonder aangehouden te zijn weer binnen. "Keine Angst!"

Zondag 10 September 1944

De razzia's op de mannen blijven voortduren. Deze Zondag zien we haast geen mannen in de kerk. (de vorige Zondag gingen de meisjes niet!) Heel veel onderduikers zoeken bescherming op de school! Alles wat een dak heeft dient tot verblijf. Bovendien duiken nog 5 politiemannen met twee zoons bij ons onder, die een fietsenstalling (ex kippenhok) tot hun beschikking krijgen.

Nu kan ik dit alles wel voluit schrijven, maar op den dag, dat het gebeurde, ging alles in het diepste geheim en met veel angst en zorg voor eventuele ontdekking. Later hebben ze de verblijfplaats in het kippenhok verruild voor een schuilplaats in de kelder, omdat, ook door de oorlogshandelingen, het kippenhok te gevaarlijk werd.

Zondag 10 september 1944

Knap werk van de geallieerde logistiek om voldoende proviand en brandstof naar het front te brengen. In Luik wordt de Maas zowel door "The Big Red 1" en door "Old Hickory" overgestoken.

In totaal beschikken de geallieerden over 28 divisies die ieder dagelijks over 725 ton levensmiddelen moeten kunnen beschikken. Over logistiek gesproken: Dat zijn in totaal circa 20.000 ton per dag. Ondertussen worden de forten van Eben-Emael door US onderdelen bezet.

Maandag 11 September 1944

Vandaag neemt ook een groot deel van het mannelijk extern personeel van de technische dienst enz. met hun gezin intrek op de school, omdat het gaan van en naar huis te gevaarlijk is. Dus eigenlijk duiken zij met hun heele gezin op de school onder.

Dinsdag 12 September 1944

De toestand wordt hoe langer hoe gevaarlijker. Het is vandaag wel de meest kritieke dag voor onze onderduikers. Van alle kanten hooren we, dat er huiszoeking gedaan wordt. De spanning wordt hoe langer hoe grooter. Alle mogelijke veiligheidsmaatregelen worden getroffen. Vanaf heden kunnen we ook nog maar alleen met Heerlen telefoneeren. Alle telefonisch verkeer buiten Heerlen is afgesloten.

’s Avonds om ca halftien wordt Dr. Lubbers vanuit Noorbeek opgebeld door Mej. Slenter. Tegen Willy Lenssen zegt ze nog vlug: “Willy, luister eens, wij zijn bevrijd”. Als een loopend vuurtje gaat het rond. Het is een ware ontspanning na deze spannende dag. Later hooren we, dat Dokter met een Amerikaan gesproken had. “We are here”, had hij gezegd.

Maandag 11 september 1944

Graaf Schwerin, commandant van het leger heeft zijn hoofdkwartier in Schloss Rahe te Laurensberg. Die dag stuurt Hitler de rijkscommandant van de SS, Heinrich Himmler naar Aken om er poolshoogte te nemen. Hij beveelt dat de burgers Aken niet mogen verlaten omdat de stad tot de laatste man verdedigd moet worden. Een etmaal later beveelt Hitler dat de burgers Aken moeten verlaten. .. Chaos alom!

Eupen en Malmedy worden door US 1e Inf. Div. veroverd. US steekt bij Trier de Duitse grens over. Er ontstaat een 26 km brede frontlijn van Visé via Duitse grens tot bijna in Lemiers. Vaals is ‘niemandsland’.

Regelmatig sneuvelen hier jonge Duitse soldaten o.a. Hitlerjugend. Zij worden voorlopig op een parochiekerkhof begraven. Ook in mijn woonplaats Lemiers verzoekt men regelmatig de pastoor om het H. Oliesel toe te dienen.

In Aken moeten 144.000 burgers de stad verlaten, ze worden naar Hannover, Erfurt en Hildesheim verplaatst. Het stadsbestuur verhuist naar Bonn.

Dinsdag 12 september 1944

In één ruk steken US troepen het Albertkanaal over. Die andere bilaterale grens wordt overgestoken bij de B/NL grenspalen 35 en 36A. Mesch en Mariadorp worden bevrijd, tegen de avond ook Moerslag. Er zijn plannen om Eijsden, Breust, Epen en Slenaken ook te bevrijden door soldaten van ”Old Hickory” (US 30th. Inf. Div). Er zijn geruchten om in de buurt van Margraten of Banholt een begraafplaats te creëren voor soldaten van de 30e divisie.

Henri-Chapelle wordt binnenkort door soldaten van The Big Red 1” (US 1st US Inf. Div.) als militaire begraafplaats gebruikt.

Op 12 september bevinden zich US onderdelen (Big Red 1) in Kelmis, Moresnet

(Opmerking H5: Noorbeek was de eerste gemeente in Nederland die bevrijd werd. Het gebeurde in het plaatsje Mesch door een onderdeel van de US 30th divisie.)

12 September Kelmis

Woensdag 13 September 1944

Daar de Burgerlijke Stand en de Bevolking gesloten zijn, kunnen er geen geboorte-aangiften plaats hebben en wat erger is ook geen dooden-aangiften. Dus wordt er ook geen verlof tot begrafenis uitgereikt. Juist in deze week sterft een van onze patiënten. Als de familie, die buiten Heerlen woont gewaarschuwd is en komt, dan blijkt: 1. Dat de man in Duitschland werkt en niet te bereiken is, 2. Dat op weg naar de school de broer of de zwager uit de tram gehaald is door de SS en meegevoerd, waarschijnlijk om een of ander graafwerk te verrichten. Dus verschijnen op de school alleen een oude moeder en een zuster, die alles zoo'n beetje moeten bespreken. Vandaag wordt het vrouwtje op Heerlerbaan begraven. Dragers zijn er echter niet te krijgen. Te gevaarlijk. Onze mannen durven het ook niet aan, daar, zeggen ze, de doodgraver niet te vertrouwen is. Wel willen ze 's-morgensvroeg, voordat de doodgraver komt de kist op de baar

en Gemmenich. Een paar km oostelijk daarvan verovert "Big Red 1" de Pelzerturm en Aachener Stadtforst.

Als Amerikaanse troepen op 12 september 1944 in de buurt van Roetgen bij tankversperringen van de Limes-Westwall' staan merkt een generaal op dat de Duitse Westwall een waardeloos en nutteloos project is. Er zijn nu geen trein- en busverbindingen met Aken. Ook generaal Patton, commandant van de THIRD US Army, neemt een kijkje en merkt gekscherend op: 'Fixed fortifications are monuments to the stupidity of mankind'. (…) (Bepaalde fortificaties zijn monumenten van stompzinnigheid van de mensheid.) (Bron: Jesjpoort & Jesjtivvelt, deel 1, blz. 181) [107], [108]

Hans Hermans. [8] Vreemdelingen spreken abusievelijk over dé 'Siegfriedlinie' doch historici weten zeker dat er twee parallelle tankversperringen waren. De Limes-Westwall oostelijk van Aken (Eifel) en de Vorstellung-Westwall westelijk van Aken o.a. in de buurt van Bocholtz. [6]

Woensdag 13 september 1944

Amerikaanse troepen steken het Albertkanaal over, duizenden nazi's grijpen de vlucht. Op vrijwel alle kerkhoven worden provisorische graven gedolven. Dood en roem zijn onlosmakelijk met oorlog verbonden.

De plaatsen Mesch, Mariadorp en Moerslag worden in de loop van de dag bevrijd door een US Cavalerie-Squadron. Tegen de avond ook Eijsden, Dan komen Breust, Oost-Maarland, Rijckholt, Gronsveld en Heugem aan de beurt. Vervolgens Heer, Wyck, Amby en Terblijt, alwaar sommige troepen op 'non battle status' gaan. Door de snelle opmars lopen ook in de omgeving oostelijk van Aubel en zuidelijk van Epen en Vaals soldaten van diverse divisies elkaar voor de voeten.

(Opmerking: De datering kan wel eens

tillen. Het vrouwtje wordt dus door onze leerlingen naar het graf gedragen. Familie is niet aanwezig. Met moeite dragen de leerlingen de kist de berg af tot aan het kerkhof. In de kerk komt het lijk dus niet. (ook paard en kar waren niet te krijgen, daar ook deze maar al te gemakkelijk in beslag genomen konden worden, als ze zich op den weg vertoonden.)

De geheele dag hooren we verder geschut-gebulder. Heden komt Gulpen in Amerikaansche handen. We hooren, dat de vlag wappert naast het Mariabeeld. Verder trekken de Duitschers vandaag weg en durven gewone onderduikers (zij, die alleen vanwege het graafwerk ondergedoken zijn) weer te voorschijn te komen.

Ook hooren we, dat vandaag de laatste brug in Maastricht gesprongen is. Veel dagen later vernemen we, dat Maastricht op deze dag vrijgekomen is.

Donderdag 14 September 1944

’s Morgens bleken alle Moffen uit Heerlen verdwenen te zijn, ook de SS. De door de Moffen geroofde voedselvoorraden, die in de H.B.S. waren opgeslagen, worden, voor zoover ze niet zijn weggevoerd door de Luchtbeschermingsmenschen bewaakt. De politie blijft nog steeds ondergedoken.

Er zou flink gevochten worden tusschen Sibbe en Valkenburg. Later blijkt dit voor een groot deel veroorzaakt te zijn door verraad. De schuldige (een meisje) wordt door de Amerikanen gedood. ’s Avonds is er tot aller

verschillen omdat diverse infanterie- en tankonderdelen naast elkaar opereren.)

Opnieuw worden pogingen ondernomen om Maastricht te bevrijden. Vanuit Mechelen trekt de US 30th Inf. Div. naar Vijlen, vanuit Gemmenich de US 1st inf. div. naar Vaalsbroek en Holset.

Een US patrouille verkent de omgeving van Orsbach. Drie officieren van US 1st. Inf. Divisie maken van de gelegenheid gebruik om tussendoor een paar foto’s te schieten bij het Drielandenpunt in Vaals. Zij weten niet dat het tot 19 oktober 1944 zal duren voordat Vaals bevrijd zal worden. Dat gebeurt trouwens niet door The Big Red 1 (US 1st Inf. Div.) maar door het 172nd en 247th. Engineers Combat Battalion, die niet via Nederland maar via de Duitse Schneeberg Vaals bevrijden.

De US FIRST ARMY onder commando van generaal C. Hodges bereikt de stadsgrens bij Aachen-Bildchen.

In Aken neemt generaal-luitenant graaf Von Schwerin het commando van het aanwezige Duitse legeronderdeel over. Von Schwerin is overtuigd dat Aken binnenkort door US troepen veroverd zal worden en hoopt dat Aken geen frontstad zal worden. De stad heeft toch al veel geleden onder de bombardementen. In plaatselijke bunkers schuilen meer dan 30.000 burgers.

Donderdag 14 september 1944

Terwijl 1e en 30e divisie elkaar voor de voeten lopen wordt ‘mijn’ dorpje op 14 september bevrijd. Haast geruisloos komen twee jeeps van de roemruchte “Big One” Lemiers binnen rijden. Met 6 juni 1944 (D-day) nog vers in het geheugen zie ik nu met eigen ogen dat Yanks honderd dagen na D-day mijn heem zonder vuurkracht bereiken.

De “ Big One” staat onder bevel van generaal-majoor C. Huebner, nauwelijks twee kilometer westelijk bevindt zich dan generaal-majoor L. Hobbs commandant van

ontsteltenis weer inkwartiering op Heerlerbaan! Om plusminus 5 uur wordt de telefooncentrale vernield. Nu kunnen we ook niet meer met de stad telefoneeren.

14 September Lemiers

de 30e US Inf. Div. (“Old Hickory”). Wie van de twee zal de bilaterale grens van nazi-Duitsland oversteken? Maar er dreigt gevaar dat dan soldaten van die divisies onder eigen vuur komen te liggen.

Ook nu lopen in Partij, Vijlen, Harles, Holset en Lemiers soldaten van de 1e en 30e US Inf. Div. elkaar in de weg.

Dat heeft luitenant-generaal C. Hodges, bevelvoerder van de US FIRST ARMY in de gaten en omdat hij friendly fire wil vermijden dirigeert hij “‘The Big Red 1“ naar de bossen ten zuiden van Aken. Hun belangrijkste taak zal het zijn om later Aken te veroveren.

Kornelimünster, Brand en Eilendorf worden veroverd. Zaterdag 21 oktober is het eindelijk zover, na 37 dagen staan infanteristen van de US Eerste Divisie in Aken bij de ingang van de commandobunker. De Duitse bevelvoerder kolonel Gerard Wilck komt naar buiten met een witte vlag en capituleert ten overstaan van US generaal-majoor C. Huebner. Meer dan 1500 krijgsgevangenen worden afgevoerd; ze zijn blij dat voor hen de oorlog ten einde is. Duitse soldaten en burger worden ondergebracht in een barakkenkamp in het Belgische Hombourg.

Meer dan honderd jonge mannen bieden zich hier aan om dienst te nemen in het US leger. Ze krijgen alvast een basisopleiding en zijn gelegerd in kasteel Amstenrade.

De burgerij spreekt liever over bevrijden want ze zijn blij dat er aan de nazi-heerschappij een einde komt. In het Geuldal heerst er hectiek. Op 14 september pogen US troepen via de Daelhemerweg Valkenburg te bereiken. Ze zien een haast uitgestorven plaats waarvan de inwoners grotendeels een schuilplaats gevonden hebben in de grotten. Door beschietingen en ook het opblazen van Geulbruggen door vluchtende nazi’s is het centrum van Valkenburg gedeeltelijk verwoest.

Vrijdag 15 September 1944

We laten ons vertellen, dat de Amerikanen nu bij Eis zijn. Sommigen zeggen zelfs op Vrouwenheide; tenslotte meent men: Ze vechten bij Eiserheide.'s Middags hooren we zware ontploffingen. Do Macke is naar de stad. Vanuit de tuin zien we, dat in de buurt van het station en de Oranje Nassau I zware rookwolken de lucht in gaan. Conclusie: De mijn wordt vernield! Dit wordt gedaan door de z.g. Ausland-Deutschen d.w.z. de Duitschers, die altijd in Limburg gewoond en gewerkt hebben en we zweren dure eeden, dat wat er ook gebeurt, na den oorlog geen Mof meer in Heerlen zal mogen blijven wonen.

Het wordt te gevaarlijk om boven te blijven en de meeste lui duiken in den kelder. Do Macke is nog steeds niet terug. Als ze eindelijk om 7 uur thuiskomt, vertelt ze, dat op het stations-emplacement de wissels zijn opgeblazen, alsmede de assen van de locomotieven, het seinhuis afgebrand is en de waterpomp beschadigd. Dit alles zou gedaan zijn door Ausland-Duitschers.

Heerlen is nu in alarmtoestand.

We hooren nu de eerste Amerikaansche granaten door de lucht fluiten en zien ze inslaan op de Rijksstraatweg, ongeveer op de hoogte bij de kruising van de Wieenweg. 's Avonds hooren we aan de radio, dat Maastricht bevrijd is. Nog vermelding verdient, dat we in deze dagen van spanning extra goed verzorgd worden. 's Avonds bijvoorbeeld is er thee aan tafel. Dit waarderen we allemaal zeer.

Maar wat is er aan de hand dat Maastricht pas op 14 september 1944 bevrijd wordt?

Er is alweer eens ruzie tussen Eisenhower en Montgomery. De oppermachtige Eisenhower wil over een zo breed mogelijk front het westen van Duitsland veroveren. Maar Montgomery, bekend om zijn tactische fouten wil een 'speerpuntactie' naar het Roergebied. Bij de nazi's wordt de indruk gewekt dat er in het geallieerde kamp alles koek en ei is. Ook de GI's (US soldaten) die op de Brunssummerheide oefenen merken er niks van.

Vrijdag 15 september 1944

Waarom maken de Yankees op 15 september een pas op de plaats, want burgers in Aken smeken nu ook om bevrijd te worden. Führer Adolf zijn ze meer dan zat. Maar het bevrijdingsleger heeft gebrek aan benzine, er is iedere dag opnieuw een immense plas nodig om het heer in beweging te houden. Door de snelle opmars is circa 90% van de voorraad gebruikt.

Met bekwame spoed wordt de US 1st inf. div. (Big Red 1) verplaatst naar de grote bossen ten zuiden van Aken. Bij die gelegenheid wordt Monschau veroverd. In ons Geuldal ontstaan hiaten in de buurt van Melleschet, Mechelen en Mamelis. Hoge officieren weten niet of de bunkers in de buurt van Orsbach en Vetschau (bij Bocholtz) bemand zijn. Een goede zaak dat Generaal-majoor Huebner en zijn "Rode 1" zich nu kunnen voorbereiden op de slag om Aken. In de stad is geen elektriciteit en ook telefoonverkeer is niet meer mogelijk.

Ondertussen wordt in Maastricht een pontonbrug in gebruik genomen en zijn er plannen om door te stoten naar Valkenburg, maar zo gemakkelijk gaat dat niet want Duitsers bieden tegenstand.

Zaterdag 16 September 1944

De geheele dag is er gedreun van geschut. De Amerikanen zouden op Ubachsberg zijn. Doch helaas, we zien ze nog niet! Wel wordt met het uur de spanning steeds grooter. We zien de Moffen moedeloos terugtrekken. De SS houden ze echter tegen en zenden ze opnieuw in den strijd. Ze verbergen zich zooveel mogelijk in de bosschen. Iemand hoort een Duitsche officier tegen de andere Duitschers zeggen: “Er is nog slechts één weg vrij en wel die over Gangelt”. Zaterdag op Zondagnacht daverend geschut. Na twee uur doet geen mens meer een oog dicht. De granaten vliegen over het huis. We zien en hooren inslaan op Heerlerbaan. Iedereen is in de kelder. Tegen vijf uur, als ik juist even in de portierskamer ben, hooren we een slag en gerinkel van glas. We gaan echter in het donker maar niet kijken wat of er gebeurd is. Tegen 6 uur probeer ik naar bed te gaan. Het merendeel blijft echter in de kelder.

16 September Bocholtz

Zaterdag 16 september 1944

Eindelijk komt er een US commandopost in Maastricht. Nog meer goed nieuws, op 16 september bevrijdt “Old Hickory” een gedeelte van Bocholtz een dag later Simpelveld. De divisie heeft nu ruimte om te opereren. De divisienaam “Old Hickory” komen we in dit bestek vaak tegen. De US 30th Divisie is vernoemd naar de 7e president van de VS van Amerika, Andew Jackson. Hickory is een harde loofhoutsoort die tot de okkernootfamilie gerekend wordt.

De US 1e Inf. Div. Registreert tien vliegende bommen die geen schade aanbrengen, waarschijnlijk zijn ze bedoeld voor Luik of Antwerpen.

In Aken ontstaan grote meningsverschillen bij het oppercommando. De een na de andere bevelhebber moet zich verantwoorden en worden gestraft omdat zij de stad niet kunnen verdedigen. Nazi’s deinzen er niet voor terug om jongens van 14 jaar te fusilleren. De stad zit nu zonder stroom, water en gas.

Zondag 17 September 1944

Er is deze dag ’s morgens geen H. Mis, doch ’s avonds om 6 uur. De kanonnen bulderen nog steeds en het gefluit van de granaten is niet van de lucht.

Het glasgerinkel van de nacht blijkt veroorzaakt te zijn door een granaat die is ingeslagen in de glazen verbindingsgang tusschen woonhuis en kapel. Bijna alle ruiten zijn finaal kapot, plus nog ruiten boven de gang op de badkamer en beneden in de dienkeuken. Een buitengewone bof, dat het zoo goed is afgeloopen. Al vroeg krijgen we het bericht, dat de Amerikanen heel dichtbij zouden zijn. Men mompelt van Benzenrade. Allemaal hopen we al dagenlang, dat ze ook langs de Vroedvrouwenschool zullen komen. Nu wordt de kans, dat dit zal gebeuren, grooter. We zijn allen doodmoe van tekort aan slaap, van angstige spanning en fel gekoesterde hoop.

Er worden weer terugtrekkende Duitschers gesignaleerd. Als eenden achter elkaar, het geweer met de loop naar beneden, zoo trekken ze door het veld. Een groepje met gehavende uniformen – jongens – kinderen bijna nog – liggen voor de deur van de zuigelingenafdeelingen. Ze wekken daar - ondanks alles – toch het medelijden op. Een andere groep, die in een boschje verscholen lag, wordt daaruit door granaatvuur verdreven. In zijn vlucht vergeet er een zijn motor. Hij belooft aan een jongen een pakje sigaretten, als hij hem de motor er uit haalt. Na elf uur is er een kleine pauze. Om half twaalf knallen er weer een paar flinke schoten. Net voordat de schoten knalden vertelde een jongen: “Ze komen eraan”, en hij wees links van de school. Een heele groep menschen rende in de aangegeven richting. Tot de schoten knallen. Dan zegt er iemand: “Ze komen toch weer van de andere kant”. Dan rennen ze weer terug. Voor de school gekomen, blijken de eerste tanks gesignaleerd te zijn. Ik wil het niet gelooven. Kom dan mee, zegt Mien Consten, dan zal ik het je laten zien! Wij komen echter zoover niet. Er wordt geroepen: “Ze zijn al op de hoek.”

Zondag 17 september 1944

Tegen het middaguur komen vanuit Ubachsberg US onderdelen naar Heerlerbaan. Verder naar Vrusschemig, Aarveld, Onderspekholz en Terwinselen. Via Benzenrade en Bekkerveld komt Imstenrade aan de beurt. Imstenrade in het algemeen en in het bijzonder personeel en patiënten in de Vroedvrouwenschool zijn de koning te rijk als zich vanuit Benzenrade jeeps naar Imstenrade begeven. Het zijn onderdelen van ‘Old Hickory’. (US 30th US Inf. Div.) De jeugdige “Ooievaartjes“, (koosnaam voor jonge vroedvrouwen) klimmen op de jeeps en vallen de bemanning om de hals. Uit dankbaarheid plaatst de gemeente Heerlen een herinneringsbordje naast de Zandweg in Imstenrade, dat helaas slecht onderhouden wordt.

17 September Heerlen

Via Simpelveld trekt ‘Old Hickory’ naar De Locht en bereikt Spekholzerheide.

US troepen passeren de grens NL/BRD en komen spoedig in het Duitse Horbach. De inwoners komen op de hoogte van Russische schanddaden in het oosten van Duitsland en hebben angst voor aanrukkende Yankees. De mensen hangen witte handdoeken en kussenslopen uit hun ramen.

Generaal Huebner verplaatst zijn 1e Inf. Div. naar de stadsbossen van Aken, verder naar Hauset, Aachen Brand, Stolberg, Eilendorf,

Intusschen hadden degene, die op het heuveltje stonden gezien, dat twee tanks vanuit Benzenrade kwamen aanrijden. Op een gegeven moment stapten er twee soldaten uit, liepen over een stuk omgeploegd land en kwamen naar twee jongens: Toon en Mieke Weyers toe, gaven ze de hand en zeiden: “We are Americans”. Waarop de lui op het heuveltje aan het juichen sloegen. De Amerikanen wenkten echter, dat een ieder van het heuveltje af moest, want het was daar te gevaarlijk.

Bij de kreet: “Ze zijn al op de hoek” renden we naar de poort, en ja, daar zie ik op de hoek van Zandweg en Ridderweg een tank staan. We worden gewaarschuwd onder de poort en binnen te blijven, durven dus niet naar de hoek te loopen. Doch op een gegeven moment komen twee Amerikanen naar de deur van de Zuigelingen gestapt. Waarop ik het niet meer uithouden kan en ook naar die deur ren. Ze vragen naar de “tower” en ik begrijp, dat ze willen weten, wat er op de toren is. Echter bedoelen ze, dat ze naar de toren van de kliniek willen. Als het zoover is, dan neem ik ze mee en onder de poort door waar iedereen begint te juichen, stap ik met Mien Consten, elk van ons gewapend met een Amerikaan naar de kliniek. Halfweg de vijver kwam Dr. Lubbers met den Rector ons tegemoet. Hij schudde ze de hand, waarop ik vertelde, dat ze naar de toren wilden en met zijn allen trokken we verder. En de heele groep, die onder de poort had gestaan, trok ons juichend achterna. Ook bij de ingang van de kliniek stonden al eenige Amerikanen. Ook daar werd gejuicht. Tenslotte wees ik ze de noodtrap buitenom en bovengekomen renden de soldaten meteen naar het raam en stelden zich per zaktelefoon in verbinding met de troepen beneden langs het bosch. Vanuit het zolderraam konden we toen volgen wat er gebeurde. Er werd een aanval gedaan op een villa op Heerlerbaan, waar een hoofdcommandant van de Duitschers was ondergebracht. Over een aan de andere zijde van de Ridderweg gelegen veld, trokken op gelijke afstand van elkander, midden door het veld, rechtop met geweer in aanslag, drie Amerikanen langs het veld. Zich zoo veel mogelijk verdekt houdend, trok een grooter aantal, kruipend en bukkend de drie

Ook in het zuidoosten van Limburg zit er schot in. Voor de aardigheid een humoristische anekdote. Na zoveel Amerikaanse successen wil de door pech geplaagde Winston Churchill uiteraard ook indruk maken en in het nieuws komen. De premier rijdt naar Maastricht en samen met US-generaal Simpson, een paar hoge officieren en een legertje journalisten bezoekt men de Vorstellung-Westwall in de buurt van Rimburg. Vanaf een gedetoneerde brug wandelt men naar de ‘drakentanden’. De journalisten zijn angstig en willen bij de auto’s blijven, maar dat kan Churchill niet waarderen en beveelt: “Gentlemen, we gaan samen want hetgeen nu zal gebeuren is een van de grootste gebeurtenissen in deze oorlog. Wij pissen met z’n allen tegen Hitlers belachelijke Westwall.” Fotografen schroeven alvast een telelens op hun toestel, maar dat ‘pikt’ Churchill niet. [7 en 8]

Het loopt gesmeerd in het Heuvelland, overigens zeer tegen de zin van Churchill die als veldheer naam wil maken. Hij begaat een fatale blunder als hij generaal Montgomery bevel geeft om operatie ‘Market garden’ te starten. Die slag komt hem vooral in Arnhem duur te staan want de bruggen over de grote rivieren kunnen de Britten niet bereiken.

Amerikanen zijn succesvoller hun 101e Luchtlandingsdivisie landt in het oosten van Noord-Brabant en kan een aantal bruggen onbeschadigd in handen krijgen en door te stoten naar Eindhoven.

voortdurend in de gaten houdend. Intusschen waren op de hoek een vijftal tanks gekomen, die zich nu langzaam en als in een waaiervormige lijn naar het aan te vallen punt begaven. Toen ze de berm van de weg afreden, werd er nog vanuit de villa geschoten, doch daarna niet meer. Waarop de tanks bij de eerste huizen van Heerlerbaan gekomen, maar niet door de tuintjes op de villa aan reden, doch gewillig het weiland afsukkelden en langs de gewone weg naar de villa toe reden. Intusschen konden we niet ophouden, tegen de Amerikanen te zeggen; hoe blij of we waren dat ze eindelijk gekomen waren; dat het jammer was dat ze er niet eerder waren enz. enz. We keken bij hun op hun kaart en zagen, dat alles er heel nauwkeurig op stond; zelfs de gebouwen van de school stonden er op aangegeven. De kaart ging echter niet verder dan de Duitsche grens. “Now we must going” zeiden de soldaten, toen de tanks Heerlerbaan op reden en we brachten ze binnendoor naar beneden. “A very fine school you have” vonden ze, wat we natuurlijk beaamden. Aan de poort zeiden ze tenslotte: “We thank you”, waarop wij protesteerende zeiden: “Neen wij moeten u danken”.

Het was geweldig! Het was dus waar. De Duitschers waren verdreven. In lange rijen trokken nu kleinere tanks, auto’s enz. voorbij. Heel Heerlerbaan stond te juichen. Wij konden er maar niet genoeg van krijgen te juichen, elkander te feliciteren en te zingen. Ook de ondergedoken politie kwam naar boven en trok meteen aan het werk. Intusschen werd de kliniek doorzocht naar Duitschers. Een Amerikaansch officier was zoo vriendelijk langs alle patiënten die in de kelder lagen te gaan, ze de hand te drukken en naar de ‘babies’ te kijken. Tot verrukking van alle moeders.

Om zes uur hadden we een H. Mis maar nu aan het slot een luid Te Deum en een enthousiast Wilhelmus. Daarna een gezamenlijk feest-souper, waarbij haverwege twee Amerikanen naar binnen werden gebracht, verwelkomd met luide hoera’s. Na afloop werden ze door een paar pootige leerlingen omhoog geheven. Het enthousiasme kende werkelijk geen grenzen.

Ik weet zeker, dat ik deze dag nooit zal vergeten. Alles was onvergetelijk. De week van bijna niet te dragen spanning. De angst voor de ondergedoken menschen. Het steeds nader komen van de gevechtshandelingen. De komst van de Amerikanen en de goede afloop voor de school en ook voor Heerlen.

De Amerikanen trekken over de Bekkerweg naar Heerlen. Op het Bekkerveld wordt nog flink gevochten. Maar om ca vijf uur is Heerlen d.w.z. de kom, toch bevrijd. 's Nachts slaapt alles en iedereen in de kelder. Nog nooit heb ik zoo heerlijk geslapen als die eerste nacht in het archief. Er stond geschut aan twee kanten van ons huis, dat naar men mij de volgende morgen vertelde, de geheele nacht heeft door geschoten, doch ik heb het maar een enkele keer gehoord. Zoo'n rust! Het huis omringd door Amerikanen!

Maandag 18 September 1944

's Morgens om plm. 10 uur hijst Oosterhof, geassisteerd door eenige Amerikanen de vlag. Ik was Oosterhof tegengekomen met een vlag onder z'n arm en toen hij vertelde, dat de vlag geheschen werd, heb ik heel gauw het heele huis gealarmeerd, want zoo'n plechtigheid mocht niet ongemerkt voorbij gaan. Toen de vlag geheschen zou worden aan de paal voor het huis van Dokter, bleek het touw vergaan. Geen wonder, het was in 4,5 jaar niet gebruikt. Met vereende krachten werd de paal omlaag gehaald, een nieuw touw werd er aan bevestigd en mevrouw Lubbers trok, onder het zingen van het Wilhelmus de vlag omhoog. Daarna rondedans. Dien dag hebben we verder Zondag gehouden, want om goed half negen had Dr. al gebeld, zeggende: "Ik wilde vandaag maar Zondag houden". Nu dat was maar goed ook, want ons hoofd stond toch niet naar werken. Na het hijschen van de vlag hebben we in optocht de photo's van de koninklijke familie uit het archief gehaald. Daarna trokken juffrouw v.d. Boogaard en ik naar de stad. We snakten er alletwee even erg naar, om met andere mensen over HET feit te spreken. Intusschen bleek echter, dat nog niet heel Heerlen bevrijd was. Men vertelde o.a. dat de Duitschers nog op het slachthuis op de Molenberg zaten. Enfin we

Maandag 18 september 1944

De Yankees zijn aan rust toe en gaan in de buurt van Cadier en Keer over op 'non battle status'. Daarna bevinden zich US troepen in Ulestraten, Beek, Elsloo, Stein, Urmond, Geleen, Sittard en Meersen. In Beek bevindt zich een geschikt terrein dat eventueel als vliegveld gebuikt kan worden. Ook Lutterade, Lindenheuvel en Staatsmijn Wilhelmina worden bevrijd. Nu het zuiden van Limburg vrijwel bevrijd is komen Nieuwenhagen, Waubach en Ubach over Worms aan de beurt. Helaas treft Rimburg hetzelfde lot als Vaals en is voorlopig een stukje niemandsland dat pas 2 oktober 1944, samen met Aken, bevrijd zal worden.

Met het langgerekte Geulstadje Valkenburg en de plaatsen Houthem en Geulhem heeft "Old Hickory' iets meer moeite; er moeten Shermantanks aan te pas komen.

Engelse soldaten proberen hardnekkige Duitsers uit Roermond te verdrijven.

kwamen toch vrij vlug, doordat Dr. ons met de auto achterop reed, bij Mevr. Meulemans aan. Maar verder zijn we dan ook niet gekomen. Het begon intusschen zoo te spoken en te bulderen, dat we bijna niet naar de school terug konden. Dat moest echter toch met alle geweld. We waagden het echter niet, om over de Heesberg te gaan, dus zijn we maar achter over de Benzenraderweg en langs Vrusschemig weer naar huis toe getogen. Onderweg knalde het geschut lustig. Zoo zelfs dat we een keer van schrik langs de berm van de weg vlogen. Doch alles went; ook het knallen van geschut en zoo kwamen we toch heelhuids en alsof er niets gebeurd was thuis.

‘s Middags verneemt iemand, dat een Amerikaan zegt: “The Germans are attacking”. De Duitschers zijn in de aanval. Er wordt ook gemompeld, dat deze stoottroep Heerlen moet houden, totdat er versterkingen aan komen. ‘s Middags wordt er bevel gegeven, dat de vlaggen moeten worden ingehaald. Om pl.m. 4 uur zien we langs het Bosch de versterkingen komen, zwaardere tanks; ook over de Valkenburgerweg schijnt veel zwaar materiaal Heerlen binnen te komen, evenals langs de Wieen-weg. Gelukkig! Om 8 uur is dan ook de Molenberg bevrijd. Echter niet, nadat er vier Amerikanen zijn gesneuveld.

Aan de andere kant van Heerlen zijn de Amerikanen thans doorgedrongen tot voor Kerkrade.

’s Avonds ook even bij de familie Vaartjes geweest. Aldaar gefeliciteerd met de behouden terugkomst van de heer Vaartjes. V. was sedert Zondagmiddag 12 uur, d.w.z. vanaf het moment, dat hij weer was opgedoken, nog niet uit dienst geweest.

Veel N.S.B.ers zijn reeds opgehaald! Radio Oranje zegt hedenmiddag; “Valkenswaard is bevrijd, de derde Gemeente in Nederland!” (De derde gemeente, wij weten beter.)

Nu de Amerikanen meer dan een dag hier zijn, dringen de verschillen tusschen hen en de Duitschers zich aan ons op. Toen ik vanavond langs Heerlerbaan liep, lag alles vol

Amerikanen. Doch men hoorde ze niet. Zet eens 3 Moffen bij elkaar! Dan is een halve stad in rep en roer. Loopen doen onze Yankees bijna geruischloos en dan het verschil in houding. Hun kleeding is los en gemakkelijk. Hun geweer hangt gemakkelijk over hun schouder, soms dragen ze het onder hun arm, als een wandelstok. Ook hun optrekken is natuurlijk; geen stijve en stramme passen, doch een gemakkelijke en natuurlijke manier van loopen, ook dan wanneer ze in stormpas overgaan.

Vanmorgen stonden we te praten met een onderofficier en ik vertelde: Eergisteren waren hier nog de Duitschers die verzekerden: “Über drei Monate sind wir wieder zurück.” “Weet u waar ze zijn?” vroeg mij de Amerikaan. “Vier meter onder de grond!” En toen ik opmerkte: “Maar over 15 of 25 jaar, als de Duitschers opnieuw beginnen met oorlogvoeren?” klonk het antwoord: “Als dat het geval zou zijn, dan was ik nu, dan waren wij, Amerikanen, nu niet hier gekomen. Neen wij zullen zorgen, dat Duitschland nooit geen oorlog meer maakt.”

De Amerikanen zijn ook niet al te enthousiast over de Engelschen. Je mag ze in geen geval Engelschen of zoiets dergelijks noemen. Over de Engelschen sprekend, zeggen ze: “The English are sleeping.”

Dinsdag 19 September 1944

Vannacht is er veel geschoten in de richting Kerkrade. Terwinselen en Kaalheide zouden moeten evacueeren naar Simpelveld; eventueel ook Kerkrade. Men mompelt dat er een groote tankslag wordt verwacht.

Vandaag verschijnen de externen uit Heerlen weer op kantoor zoodat het kantoorpersoneel weer voltallig aanwezig is. Op Miep van Mullekom na die zoo dwaas is geweest om op Zaterdag 2 september nog naar Friesland te trekken. ’s Middags ben ik weer de stad in geweest. Nu met meer succes dan gisteren. Ik heb even Piet Schoonenberg en de Sarolea’s gesproken. Alles goed. In de stad zijn nog alle zaken gesloten. De meeste vlaggen zijn - op hoog bevel - ingehaald. Wel zien we voor veel ramen photo’s van leden van het Koninklijk

Dinsdag 19 september 1944

Oirsbeek en Amstenrade worden bevrijd en Schinveld komt nu aan de beurt. De US 2nd Tankdivisie die een totale lengte heeft van meer dan 100 km maakt korte metten met de Westwall en vijandelijke soldaten. Van de Duitse 49. Infanterie Divisie onder bevel van generaal-luitenant Siegfried Macholz blijft er niet veel over. Nu weten wij ook waarom deze US tankdivisie “Hell on Wheels” genoemd werd. US troepen maken aanstalten Scherpenzeel te veroveren en staan voor obstakels van de Vorstellung-Westwall die hier abusievelijk ‘Siegfriedline genoemd wordt. Duitsers gebruiken granaten van 240 mm en door het groot kaliber vallen zowel bij de US troepen alsook bij de burgerbevolking van Simpelveld enkele doden.

Huis, Oranjeversiering enz. (ook veel clandestiene photo's).

Bij het Gemeentehuis is er groote drukte. We zien reeds Hollandsche militaire autoriteiten heen en weer loopen. Ook zijn er talrijke menschen van de Oranjebrigade in de weer. Verkenners en Voortrekkers bewijzen ook hun diensten. Ook zag ik een matroos in volledig uniform van de Koninklijke Marine. Later vertelde men mij, dat deze veel NSB-ers ophaalde.

Vandaag hooren we ook het spionageverhaal van T. Keulaerds. T.K. is zaterdag met een meisje achter op zijn fiets nog door Duitsche stellingen in de buurt van Heerlen gereden om precies te kunnen aangeven waar de Duitschers versterkingen hadden aangebracht, mitrailleursnesten hadden gemaakt enz. Natuurlijk kwam hij er niet zondermeer door. Doch ze vertelden de soldaten, als ze aangehouden werden, dat ze "Kartoffeln" moesten halen. Ze hadden een groote zak meegenomen, ten bewijze! Het meisje gekte dan wat met de soldaten en onderhand kon T. zijn oogen goed de kost geven en waren de Amerikanen volledig ingelicht.

Vandaag ook krijgen we het eerste bezoek uit Maastricht op school. De zus van Riet v.d. Drift verschijnt op de fiets. Groote vreugde en ze wordt natuurlijk van alle kanten belegerd om nieuws uit Maastricht te vertellen. Maastricht is er nog tamelijk goed afgekomen. Gevochten is er niet veel. Ook vertelde ze dat Prins Bernhard gisteren in Maastricht was aangekomen. We zien nu ook de eerste vrije krant uit Maastricht. Een zichtbaar teeken van het einde van de Moffen-dwingelandij.

Ook heden bericht de radio niets over Heerlen. Dat is jammer. Zoo graag wilden we allen, dat ze thuis het goede nieuws zoo gauw mogelijk wisten. Het zou de mensen in het Noorden veel geruster doen zijn, als ze wisten hoe goed we er zijn afgekomen en hoe blij en gelukkig of we ons voelen. We hopen nog maar één ding en dat is, dat spoedig heel Nederland vrij zal zijn, opdat dan iedereen weer aan het werk kan gaan voor de heropbouw van ons eigen Vaderland.

Het geschut staat nu verder af; uit voorzorg slapen we echter toch nog allemaal in de kelder.

Woensdag 20 September 1944

We gaan nu weer zoo veel mogelijk gewoon aan het werk. ’s Middags ga ik nog even naar de stad. De groote zaken zijn nog gesloten.

Vandaag verschijnt de eerste vrije krant van Heerlen, en wel het Limburgsch Dagblad, dat alom met gejuich wordt begroet. Alleen bij ons in huis loopen er binnen een paar dagen al een dertigtal abonnementen.

Donderdag 21 September 1944

Kerkrade is nog steeds niet bevrijd. Vandaag vertelt P. Vaartjes het volgende: Een oom van haar, missionaris die in Amerika zijn opleiding had genoten en nu tijdelijk tengevolge van de oorlog in ons land verblijvende, is tot tolk benoemd aan het hoofd-commando van het Amerikaansche leger in Zuid-Limburg. Die oom deelde mede, dat de commandant in Kerkrade geen doorbraak wilde forceeren, omdat anders de stad teveel te lijden zou hebben. Het schijnt dat de Duitschers zich in het ziekenhuis genesteld hebben; de zieken als dekking gebruikende. De commandant zei, dat het voor hem een kleine moeite was om er een paar bombardementsvliegtuigen heen te sturen, doch dat hij meende dit de goeie menschen hier niet te mogen aandoen. Dan moesten ze in godsnaam maar een paar dagen langer over Kerkrade doen. Meen echter niet, voegde de commandant er aan toe, dat we op deze manier in Duitschland tewerk zullen gaan. Daar zal iedere weerstand meedogenloos worden gebroken.

Volgens sommigen staan er rond het ziekenhuis een 30 à 40-tal tanks; volgens anderen staan de Duitschers aan de ramen met machinegeweren en bevinden zich de zieken in de kelder.

Vandaag fietst Zr. Käller heen en weer naar Vaals. Dit blijkt momenteel volledig een Niemandsland te zijn. Op de Schneeberg zitten de Duitschers en op de tegenoverliggende berg

Woensdag 20 september 1944

Hitlerjugend, boeren en jonge knechten worden gedwongen tankversperringen aan te leggen. SS en SA dreigen met wapengeweld.

Donderdag 21 september 1944

Duitse burgers beklagen zich over de plunderingen van Duitsers door Duitsers. Het is maar beter om niet te protesteren.

bij Lemiers zitten de Amerikanen. Ze schieten over en weer over de daken van de Vaalser huizen. Ook het Vierlandenpunt is in Amerikaansche handen. In het begin van de maand, toen de Moffen op de vlucht sloegen en met hen de NSB-ers en ook de burgemeester verdween, kwam er een bestuur van goede Nederlanders.

Nu echter is in het Niemandsland een ware anarchie losgebroken. De communisten schijnen er baas te zijn. Er wordt geroofd en gestolen. De burgemeester is gevlucht enz. enz.

Overdag verschijnen er zoo nu en dan Amerikanen en des nachts komen de Duitschers. Van harte hopen de Vaalsenaren dat Aken spoedig valt.

Vanmiddag heb ik ook even met Marietje in zo'n klein Amerikaansch legerautootje gezeten. Ze rijden heerlijk soepel en zonder schokken. Het autootje wat ik na den oorlog koop moet minstens net zoo heerlijk rijden.

Vandaag hooren we ook het verhaal van Tuddern. Tuddern is een klein dorp even over de grens van Duitschland en liggend vlak bij Sittard. Toen Sittard was bevrijd kwamen er ook eenige Amerikanen (2) in Tuddern. Door enige leden van de bevolking werden ze aan een telefoonpaal opgehangen. Het antwoord van de Amerikanen was hierop, dat alle bewoners uit hun huizen werden gejaagd en het heele dorp werd plat gereden en verbrand.

De radio zegt vanavond: dat de Waalbrug te Nijmegen in Engelsche handen is.

Vrijdag 22 September 1944

Eenige dagen geleden hoorde ik vertellen, dat er een vliegveldje op Benzenrade zou zijn. Als een rechtgeaard en nieuwsgierig Amsterdammer ben ik vandaag eens op zoek gegaan. Het was even voorbij de Kleekampsweg aan de andere zijde van het heuveltje. Onder de beschutting van een klein boschje stonden er een paar kleine verkennerstoestelletjes. We hebben net zoo lang gewacht tot er eentje daalde. Deze kleine

Vrijdag 22 september 1944

De laatste week van september zijn er geen grote veranderingen. US troepen consolideren de posities die zij veroverd hebben.

toestelletjes (“Observers”noemen de Amerikanen ze) zijn de geheele dag in de lucht. Ze maken heel weinig gedruisch en lijken ook wel heel licht te zijn.

Vanavond zie ik ook veel zwaar geschut van de richting Molenberg naar de richting Sittard trekken.

Zaterdag 23 September 1944

Ook heden zegt de radio nog niets over Heerlen.

Arme in spanning zittende Amsterdammers en verdere Noorderlingen: Natuurlijk zijn jullie een beetje ongerust – hoewel geheel en al ten onrechte – en verder, wat zullen jullie in spanning zitten en god weet, hoe opgejaagd door de Duitschers. Ik weet nog maar al te goed hoe wij ons een week geleden voelden. Doodongelukkig en ziek van spanning van wat de Moffen nu weer zouden gaan vernielen of aan opjaagmiddeltjes zouden uitdenken; en of die Amerikanen nu nooit zouden komen. Wat zijn dat voor sukkels dacht je; een dag of vier geleden waren ze toch al in Maastricht; al een paar dagen zouden ze al in Gulpen zitten. Je wist zeker dat ze al in Noorbeek waren. Op de Eiserheide waren ze ook. Sommigen zeiden: Valkenburg is al een paar dagen bevrijd; anderen mompelden dat ze in Klimmen waren gezien. Twee dagen geleden was Heerlen al een keer leeg van alle Moffen geweest. Toen hadden de Amerikanen toch gemakkelijk kunnen komen. Enfin zoo dacht en daasde je maar door.

En hoe moet het jullie nu wel gaan, die nu al drie weken minstens in spanning zit. Het laatste contact dat we met Amsterdam hadden was het telefoongesprek met An Macke op 2 september en de laatste brief van huis kreeg ik op Donderdag 14 September. Moeder en Joop schreven die brief op Maandag 4 September. Ik ben nieuwsgierig wat er van die brieven en kaarten, die ik intusschen geschreven heb, is aangekomen in Amsterdam.

Zaterdag 23 september 1944

De Britten zijn niet bij machte het gebied tussen Maaseik (B) en Gangelt (D) af te grendelen, zodat een US onderdeel het karwij moet klaren.

Zondag 24 September 1944

Vandaag is het juist een week geleden dat we van de Duitschers werden bevrijd. Hedenmorgen is er in de parochiekerk van Heerlen een plechtig gezongen Hoogmis uit dankzegging, waarna Te Deum en Wilhelmus. Deze laatsten zouden ook door de menschen buiten de kerk worden meegezongen. Ook de klokken luiden na de Mis al waren het dan ook maar grammofoonplaten.

Vanavond komen er zorgvolle berichten inzake het luchtlandingsleger bij Arnhem. De positie daar schijnt onhoudbaar te zijn.

Vandaag heb ik verder nog een brief geschreven naar Graalmenschen in Londen, die via de militaire post verstuurd worden. Ik ben nieuwsgierig of die ooit aankomen. Jammer, dat ik geen adres van L. van Kersbergen in Amerika weet!

Zondag 24 september 1944

Duitse jonge mannen zelfs schooljongens van 14 jaar moeten loopgraven maken.

Maandag 25 September 1944

Kerkrade moet evacueeren! Tusschen 8 en 12 uur zou alles uit Kerkrade verdwenen moeten zijn. Men mompelt, dat de Amerikanen nu toch Kerkrade willen bombardeeren. Het is triest al die trekkende menschen te zien; op kinderwagens, fietsen, trekkarretjes en op alles wat maar rijdbaar is, wordt zoveel mogelijk medegevoerd.

Maandag 25 september 1944

US troepen bevinden zich in Aachen-Forst en Ronheide.

Dinsdag 26 September 1944

Gisteren en vandaag zijn er bij ons al veel opnames uit Kerkrade. Menschen die rechtstreeks uit het ziekenhuis komen en anderen die op het punt staan van te bevallen en wat nog erger is, die onderweg bevallen zijn. We hooren het bijna niet te geloven verhaal van de ziekenauto die kapot was; waaraan door den chauffeur en den man van een der patiënten 2 uur lang koortsachtig was gewerkt en die, toen deze weer reed volgeladen met zieke vrouwen en babies, door de Duitschers was gedwongen om stil te houden. De chauffeur was verdwenen en de auto moest maar zien hoe ze verder kwam. Zoo stilstaande werd ze door den man, die ons het verhaal vertelde, gevonden.

Dinsdag 26 september 1944

SA, Duitse soldaten en de gehate SS maken gebruik van leegstaande huizen. Zij stelen en plunderen waar het mogelijk is. Dat verwachten de burgers van hun eigen mensen niet.

Het ergste is nog, dat de menschen waarschijnlijk niets meer van hun huizen terug zullen vinden. Alles hebben ze zooveel mogelijk in de kelders gebracht, maar de groote vraag is, of ook dat niet weggeroofd zal worden, want zooals een van de Kerkraaders vertelde: de Duitsche vrouwen stonden aan de grens te wachten tot Kerkrade leeg was om het noodige weg te halen. En een ander vertelde dat de Duitsche militairen met wagens kwamen aangereden en alles wat er nog in de winkels voorradig mocht zijn, oplaadden en wegvoerden.

Woensdag 27 September 1944

Vandaag bereikt ons de Jobstijding, dat Arnhem weer in Duitsche handen is gevallen. Jammer, nu is de hoop op een spoedige bevrijding van het Noorden in rook vervlogen. Wat zullen degenen, die nog onder de Duitsche terreur zuchten nu nog veel te lijden hebben.

Wat jammer ook van de vele gesneuvelde jonge menschen; mogen zij het offer van hun leven niet voor niets gebracht hebben.

Vandaag zie ik in de stad weer verschillende groepjes evacuerenden. Het is niet zoo ontzettend triest als Maandag. Misschien komt dat ook wel, omdat het nu beter weer is. Bij een der groepjes zag ik een jongetje, dat voor op het wagentje, dat hij duwde een oranje lampion had bevestigd. Zooiets zegt toch wel veel!

Ook zag ik een groepje Franciscaner op een boerenwagen die aan het evacueeren waren. Het paard droeg op zijn kop een oranje vlaggetje.

Donderdag 28 September 1944

Nog steeds buldert het zware geschut. Het zou gericht staan op de bunkers van de Siegfried-linie. Voordat het leger verder trekt, zouden eerst alle bunkers vernield moeten zijn. Intusschen is hier in huis al menige ruit gesprongen vanwege de zware luchtdruk en het heftige gedreun. Als zoo'n kanon afgevuurd wordt, dan schudt het geheele huis. De deuren klappen en de ramen rammelen en de ramen in

Woensdag 27 september 1944

In Duitsland zijn plannen de 'Volkssturm' te activeren. Het is de benaming voor de Duitse volksmilitie aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. De Volkssturm is een idee van Adolf Hitler en bestaat uit mannen tussen de 16 en 60 jaar die niet in militaire dienst zijn.

Donderdag 28 september 1944

Het 125 Cavalry Squadron wordt van Bocholtz naar Sittard verplaatst.

de lijn van de luchtdruk springen de een na de ander. De ramen loszetten schijnt dan niet eens altijd te helpen.

Voor zaken moet ik vanmiddag bij een handelaar zijn die bij de Locht woont. Deze vertelde ondermeer het volgende: Twee Amerikanen hadden zich in de weg vergist en waren verkeerd geloopen en zoo vlak bij Kerkrade onder vijandelijk vuur gekomen. Beiden werden ze neergeschoten. Ze werden naar het ziekenhuis in Kerkrade gebracht. En daar, zoo zeide de man, waar ze al zolang verlangd hadden (sich al so lang sehnte) om Amerikanen te zien, zagen er nu twee. De een droeg oranje op de borst. Eén soldaat had een schot in het hoofd en was reeds dood, toen hij in het ziekenhuis kwam; de andere had een schot door de long. Er werd nog een bloedtransfusie op hem toegepast, doch het mocht niet baten. Binnen enkele uren stierf hij.

Verder was ik nog deze middag op de markt waar een massa fruit aangeboden werd. Appelen en peren in alle mogelijke soorten en kwaliteiten en niet eens tegen erg gekke prijzen. Kleine sterappelen werden er bijvoorbeeld verkocht tegen 15 cent per kg. Een zichtbaar en materieel teeken van de bevrijding. De Mof kan nu niet meer alles over onze grenzen voeren; nu mogen we ook zelf wat gebruiken! Ik kwam werkelijk blij van de markt. Zie je wel, zei ik tegen mezelf, dat is alvast één ding wat het vorige jaar niet mogelijk was; namelijk de vrije fruitverkoop op de markt.

Wel zullen er nog veel moeilijke dingen zijn alleen al in de voedselvoorziening als we bijvoorbeeld maar bedenken, dat Heerlen al practisch een maand zonder boter zit. Doch van verschillende kanten, zoo werd mij verzekerd, worden er thans pogingen gedaan om via België Weert en Helmond te bereiken, waar vooral in de eerstgenoemde plaats boterfabrieken zijn die iets voor het Zuiden kunnen afleveren. Ook de fabrieken in Brabant zouden hopenlijk alweer draaien. Als ze maar kolen hebben!

Vrijdag 29 September 1944

Nog steeds dreunt het zwaar geschut; wel soms met wat langere tusschenpoozen. Vanmiddag zagen we in een wei naast de school een batterij staan van 5 à 6 kanonnen. Nu, daar kunnen we nog plezier van beleven!

Vandaag gaat de telefoon weer. Ik was al doodongelukkig, maar jammer genoeg kunnen er nog maar 4 adressen opgebeld worden; namelijk de brandweer, de luchtbescherming, het ziekenhuis en de apotheek Voncken. Erg veel heb ik nu juist niet aan deze adressen; dus d.w.z. de volgende week nog de noodige keeren op de wandel of liever op de fiets.

Zaterdag 30 September 1944

Ik begin mij een beetje ongerust te maken over het Noorden. Churchill heeft volgens de krant gezegd, dat hij verwachtte dat de oorlog nog wel eenige maanden in 1945 zou duren. Dit, gepaard gaande aan het feit dat de Duitschers heevige tegenstand bieden bij Arnhem en in de Betuwe en verder de strijd in het Westen tot stilstand is gekomen, doet mij het ergste vreezen voor de komende wintermaanden. Indien de Duitschers niet heel spoedig uit het Noorden verjaagd worden, wat een ellende, armoede en kou zal er dan deze winter niet geleden worden!

Vanavond wordt begonnen met een Lof. Morgen is het feest van de H. Rozenkrans. Moge deze maand de oorlog eindigen of minstens ons land vrij worden van de Duitschers. Niemand van ons had in het begin van deze maand gedacht, dat aan het einde van deze maand, Nederland nog niet geheel vrij zou zijn! Och arm “niet geheel” het is `t waarschijnlijk nog niet voor één derde. Doch: “Dispergeert!” niet.

Vrijdag 29 september 1944

Nieuwstad en Roosteren worden bevrijd maar daarna loopt de US aanval vast.

Zaterdag 30 september 1944

Onderdelen van 30e US Inf. Div. stabiliseren hun posities in zuidelijk Limburg. Hetzelfde doen troepen van de US 1e Inf. Div. die de kring om Aken mettertijd sluiten. Noodgedwongen moet Duitsland een divisie volksgrenadiers in de strijd werpen. [16]

Pas op 21 oktober 1944 vindt commandant oberst (kolonel) Wilck dat de tijd gekomen is om de ‘witte vlag’ uit te steken. Ter plekke wordt de capitulatie van Aken door C. Huebner commandant van de US 1e Inf. Div. (The Big Red 1’ aanvaard. De aanwezige 1500 Duitse soldaten worden gevangen genomen.

Narede dagboek

De schrijfster Leny Lonis sluit haar memorabel dagboek af met de kreet: “En dispergeert niet!” Eigenlijk was dat de lijfspreuk van Jan Pieterszoon Coen gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië. “Dispergeert niet, ontziet uwe vyanden niet, daer en is ter werelt niet dat ons can hinderen... daer can in Indiën wat groots verricht worden!” De spreuk is nadien populair gebleven, in de protestantse Nederlanden.

De verwikkelingen in de afgelopen maand lezen we in de literatuurlijst. [5] [6] [8] [16] [18]

Literatuur

- [00] Heemkundige Historie Hans Hermans Heerlen (h5).
- [00] Verantwoording en toelichting m.b.t. eigen werk (h5)
- [01] h5: 1940. Toen brak de hel los, d’r Naober 2014
- [02] h5: Bommen Vaals. The Big Red 1 and Old Hickory, 2009
- [03] h5: Neutraal Moresnet. Wereldoorlog 1914
- [04] h5: WO 1. Villa-Vallis. Triple Alliantie. mei 1981
- [05] h5: WO 1. Grenspalen verhalen. 2016-2018
- [06] h5: WO 1. De Slag om Aken. 2001
- [07] h5: Jesjpoort & Jesjtivvelt #1. Westwall en US. 2002
- [08] h5: Jesjpoort & Jesjtivvelt.#2. Simpelveld. Nazitijd. 2005
- [09] h5: Bokkenrijders believen België. 2016
- [10] Dank aan de heer Pierre Verkoijen, Parc Imstenrade. 2019
- [11] Engeland kaapt Nederlandse koopvaardijvloot
- [12] H.Pletz-Krehahn. Die Prinzen von Oranien. 1978
- [13] WO 1. 1914-1918. Grenspalen serie 14
- [14] WO 1. België in oorlog
- [15] De bevrijding. 1979
- [16] US Army met speciale dank aan dhr. Gouverne 2009
- [17] Daten der Weltgeschichte. 1981
- [18] Geschichte Aachens. 2003
- [19] Heemkundige Historie [h5]
- [20] Anonymus in libro non edito

Epiloog

De schaduwen en schimmen van Nadenken, Herinnering, en Verbeelding vallen in de ziel als in eene Camera Obscura, en sommigen zoo treffend en aardig dat men lust gevoelt ze na te teekenen en, met ze wat bij te werken, op te kleuren, en te groepeeren, er kleine schilderijen van te maken, die dan ook al naar de groote tentoonstellingen kunnen gezonden worden, waar een klein hoekje goed genoeg voor hen is. [20]

ANONYMUS in libro non edito.

12.931 w/ 1.07.2019

////

Nog een uniek document uit de oorlogsjaren – het communieprentje van Hans Hermans. Communie doen was destijds heel moeilijk.

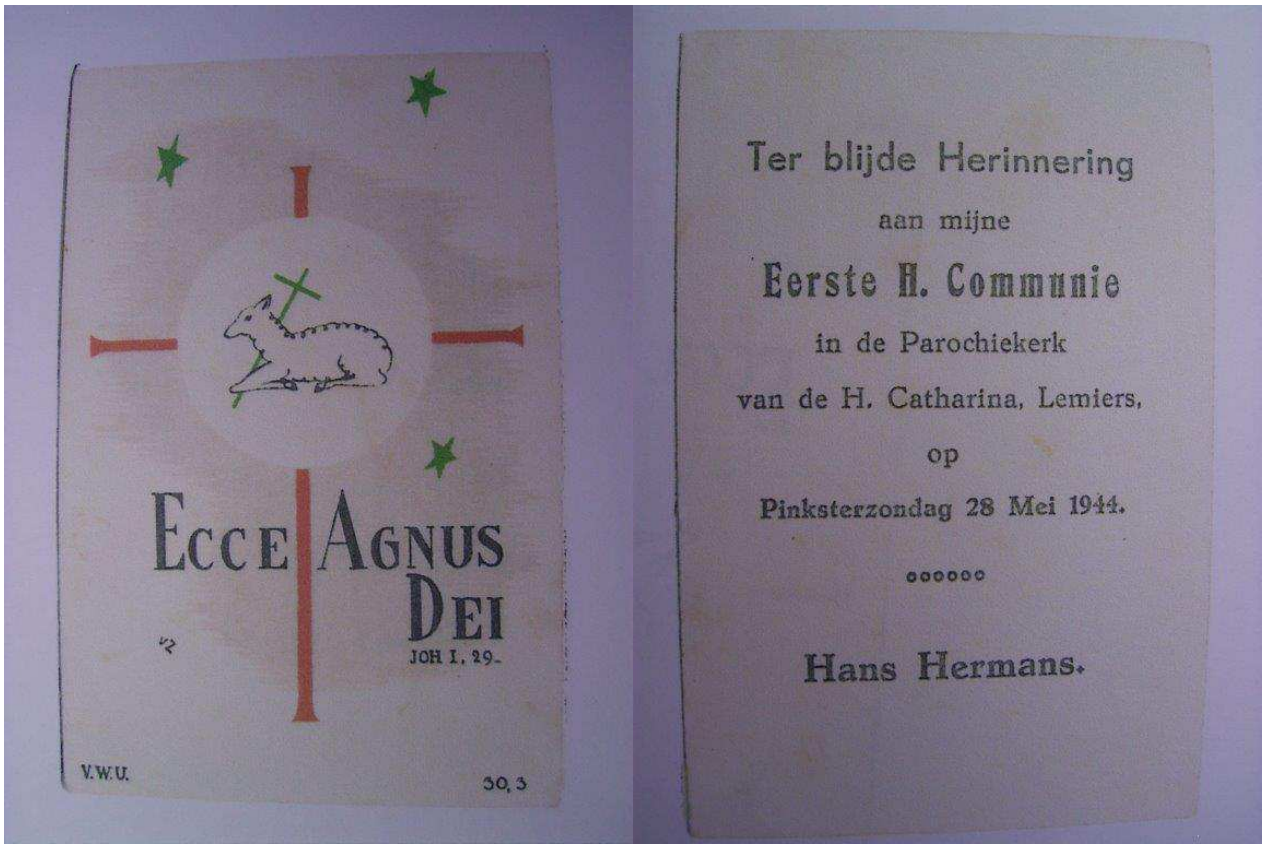

Hans, hartelijk dank voor het delen van dit document!

Onze supersponsoren

Juristen
Gerth + Xhonneux

Gespecialiseerd in:
- Huurrecht
- Arbeidsrecht en ambtenarenrecht
- Sociaal zekerheidsrecht en bestuursrecht
- Arbeidsrechtelijke scan voor ondernemers
- Ondersteuning HRM/P&O

Overhuizerstraat 1 Tel. 045 5440301 info@gplusxjuristen.nl
6351 BE Bocholtz Fax. 045 5442468 www.gplusxjuristen.nl

van der linden
ADVIESGROEP

Van der Linden Adviesgroep.
Patersplein 1, Postbus 20017 6350 AA Bocholtz. Tel. 045-5688100.

www.vdlinden.nl

Verzekeringen en financiële diensten, financiële planning, arbeidsvoorwaarden advies.

Taxibedrijf Van Meurs,

Waalbroek 5, 6369 TE Simpelveld.

Telefoon 045-5442776.

Vervoer op maat, Groepsvervoer, Rolstoelvervoer, Individueel vervoer, Touringcar vervoer.

Onze Hoofdsponsoren

autobedrijf
MAERTZDORF
waar service voorop staat

Reinert 11, 6351 HK Bocholtz
Tel. 045 544 1440

GROUPAUTO CARXPERT
Joost van Can
van personenauto's, bedrijfswagen & campers
Vervangend vervoer.

Onderhoud
Reparaties
APK-keuring
Aircoservice

Maak zelf een afspraak!
Maak direct online (www.carxpert-joostvancan.nl)
een afspraak wanneer het u uitkomt!

Bocholtzerweg 14a
6369 TG Simpelveld
Telefoon: 045-5444355
Fax: 045-5440175
Internet: www.carxpert-joostvancan.nl
E-mail: info@joostvancan.nl

Onze Sponsoren

TMdesign
drukkerij - uitgeverij
Irmstraat 7 • Simpelveld
Telefoon 06 1986 8816
E-mail info@tmdesign.nl

De Witte Bazar
tel. (045) 544 14 71
Dr. Poelsplein 3, 6369 AT Simpelveld. 045-5441471
Huishoudelijke-, hobby- en schijfartikelen, kleine lederwaren, groot assortiment speelgoed

Historie Present

GOUDSMEDERIJ
OLGA

Oranjeplein 15a
6369VD Simpelveld
045-5445443

olgavijgen@gmail.com
www.olinkastyle.nl

Herenkapsalon
Henk Thevissen
Openingstijden:
ma. van 9.00u - 12.00u
di./wo. van 9.00u - 11.45u en 12.30u - 17.30u
za. van 8.00u - 16.30u
do. en vr. alleen volgens afspraak!
BEL VOOR EEN AFSPRAAK
045-5444030
KLOOSTERSTRAAT 19 - SIMPELVELD

nieuw + eken

HEEMKUNDEVERENIGING SIMPELVELD-BOCHOLTZ

"DE BONGARD"

Activiteitenagenda najaar en winter 2019/2020

1 december	Adventsmarkt	In Bocholtz
Januari 2020	gepland: een excursie bier brouwen in Rolduc	